

Bjørnstjerne Bjørnsons tale ved Dansk Kvindesamfunds fællesmøde

Taler

Bjørnstjerne Bjørnson
Forfatter

Dato

7. juni 1906

Sted

Håndværkerforenings Festival

Omstændigheder

Opr. trykt i *Kvinden og Samfundet* (11), årgang 22, 1906, s. 81-84.

Jeg er kommen til Jer her i Dag for at tale om Krigsmoralen. Jeg har lagt Mærke til, at naar jeg forkyndte dette for en eller anden af mine Veninder, blev deres Ansigter lange. Hvad havde Krigsmoralen med Kvindesagen at gøre? Meget!

Det er nemlig en Fejltagelse at tro, at den Fredsbevægelse, som nu er oppe over hele Verden, alene har til Maal at bekæmpe Krigen, — den har især til Maal at bekæmpe! Krigsmoralen, hvoraf Krigen er en Ytring, og ikke en Gang den værste.

Hvis man skulde give alle de Sager, Kvinderne kæmper for, — og deres Forbund er jo ogsaa nu et Verdensforbund, — et fælles Navn, skulde det være: Fredsmoralen; Kvinderne kæmper for Fredsmoralen. Det er det mest samlende og rammende Navn. Det er saa vist ingen ny Moral, den er i alle Religioner, det er det første Bud og det højeste Ideal i dem alle. I ved, det er Kristi store Evangelium. Men I kan gaa til Kina, til deres grundlæggende Filosofer, I kan gaa til Japan, til Buddha, overalt og hos alle store Tænkere lige til vore Dage kan man finde Fredsmoralen sat op som højeste Ideal.

Det staar som den evige Modsætning til Krigsmoralen. Det er for at bekæmpe Krigsmoralen, at Kvinderne nu samler sig.

Men naar jeg, som saa inderligt har arbejdet for Fredsmoralen, nu henvender mig særskilt til dem, saa er det ikke alene for at minde om, at Kvinderne lider saa stærkt under den, men det er, fordi at I ser bedst det skadelige ved Krigsmoralen.

Det er en Sandhed, som burde være Ordsprog, at den, som ikke er buden op til at danse, ser bedst Fejlene ved Dansen.

Denne Sandhed har ligget som Instinkt i Menneskeheden fra den tidligste Tid, vi kender. Lige fra først har Fredsidealet været iklædt en Kvindeskikkelse.

Jeg taler jo antagelig især til Kristne her i Dag; I ved, at Guds Moder var en Kvinde. De, som ikke er Kristne, kan sige det Godes Moder og tænke det samme ved det.

I ved, at den hellige Ild, den, som brændte uudslukkelig for Idealerne, blev vogtet af Kvinder. I ved, at de Høje, som havde den evige Bestemmelse over Menneskelivet i sin Haand. de, som spændte Skæbnens Traade, var Kvinder — hos os Nornerne.

De vovede ikke at lægge den øverste Bestemmelse i deres Hænder, som svang Sværdet og øvede Lidenskabernes Gerninger; de lagde den i hendes, som sad hjemme og spandt Fredens Spind.

Fra de tidligste Tider har altsaa Menneskeheden tænkt sig de højeste Idealer og den retfærdigste Dom ud af disse, forbundne med det Moderlige.

I husker Sagnet om Folketoget paa Vandring i Ørkenen med en Lysstøtte foran sig og over sig. Det var Idealerne, og midt inde i dette Lys er altsaa det evig Moderlige, „das ewig Weibliche“, som vor største Digter har kaldt det. Det vandrer vi frem efter.

Hvad forstaas ved Modsætningen, Krigsmoralen? Derved forstaas, at den, som har Magten, naar han har Lyst og Lejlighed til det, misbruger sin Magt. Krænker den Svageres Ret, eller, om han selv har Ret, tager den ud med Haardhed. Altfor mange praktiserer den, og det i alle Forhold. I Politiken, Folk overfor Folk, vedkender man sig den endnu som den eneste rigtige. Man siger: Jeg gør alene det, som er til Nytte for mit Folk, uanset om det er til Skade for andres. Lige ved Siden kan et andet Folk lide Uret; det vedkommer os ikke, naar ikke vi har Fordel af at hjælpe. Dette vilde være aldeles umuligt, hvis Krigsmoralen ikke var inde i alle vore Forhold og derfor ikke oprører os, som den burde.

Jeg skal eftervise det. Jeg vil begynde med Barnefødselen, eller endog før den, naar den frugtsommelige Hustru sukker: Gid det maa blive en Dreng, det vilde glæde min Mands Hjærte. Dersom der saa kommer en Pige, er det sikkert, at hun som oftest føler det som en Skuffelse, og Manden, ja, han er maaske ædelmodig nok til at trøste hende, men han føler det samme! Krigsmoralens Ideal er i det.

Jeg kunde ønske at have været til Stede, da Dronning Margrethe blev født; — jeg er aldeles sikker paa, at det følte som en Ulykke, at det var en Pige, der kom til Verden!

Der var ogsaa svære Klager, da Dronning Elisabeth blev født, fordi det var en Pige, der kom til Verden!

Dem, der begge Gange beklagede, at det ikke var en Dreng, som kom til Verden, kan vi beklage. Da George Eliot blev født, hvem vilde, det i Stedet skulde have været en Dreng? Men selv om Pigen ikke blir berømt, det er da den vordende Barnemoder, som fødes, det er da ikke til at skamme sig ved. For et Bevis paa, hvor gale Vejene er, som Fader- og Moder-Længselen er inde paa!

Naar nu den lille Pige er kommet saa vidt, at hun kan lege med Gutterne, saa siger de[:] Isch! væk med hende, væk med den Pige; hvad skal hun her, hun er i Vejen for os! Herregud, hvor mange Piger har ikke grædt over ikke at faa være med i sine Brødres Leg. Forældrene siger til Gutten: „Du vil da ikke være nogen Pige?“ Da krør den Lille sig; men Pigen staar ved Siden af og hører paa; saadan opdrages Krigsmoralen i ham og Selvopgivelsen i hende. I den vordende Moder.

Vi gaar nu videre. Hver Gang en Gut prygles i Skolen, er Krigsmoralen ude. Hver Gang i Gutternes Leg den Stærkere prygl den Svagere, atter Krigsmoralen. Det staar Lærerne og ser paa. Jeg mener, ingen Trætte skulde afgøres saaledes. Der skulde være Æresretter nedsat mellem Smaagutterne saavel som mellem Voksne, og den skulde paa Skolen Lærerne overvaage. Der skulde være en saa stor Agtelse for en saadan Æresret, at om Dommen bare lød: Du har Ret! og: Du har Uret! saa skulde det føles som en Skam for ham, som havde Uret, og en Ære for ham, som havde Ret.

Jeg har lagt frem et lille Stykke af mit Ideal for Skolen og Opdragelsen i Skolen i „Over Evne“, 2den Del. — Jeg maa faa Lov at minde om det. Skolen maa mere og mere gaa ind paa at indøve Dyder. Skolen maa være en fælles Skole for Fattige

og Rige, for flinke og for mindre velbegavede. Der maa de Rige hjælpe de Fattige, og den, som er flink, hjælpe den daarlig begavede. Indøves der Dyder og ikke blot Lektier, — saa letter vi halve Arbejdet for Politiken. Saa bygger vi Fremtiden i Skolen.

Men i den Skole, jeg tænker mig, maa Lærerne, anderledes end nu, give Eksempel, For at vise, hvad jeg dermed mener, skal jeg nævne noget, som jeg er glad ved at tale offentlig om her i Dag; det har længe ligget og ulmet i mig. Doktorerne lærer os at Tobak — som jo dog i sig selv er noget Svineri, en ren Gift — er i høj Grad skadelig for unge Mennesker. Den pirrer for tidlig ved Drifter, som skulde hvile. Her i Danmark ryger alle Mennesker; jeg kan ikke sige, hvem som ryger mest; ti de ryger alle „mest“. Men blandt dem er Lærerne. De ryger ikke mindst. Men sæt nu, at de for Gutternes Skyld aldrig røg? At han gjorde sig til et Forbillede, som Børnene tog Eksempel af? At han hjalp Gutterne til at indgaa Foreninger mod Tobak som mod alt andet skadeligt og stygt? Lærte dem at beherske sig og; derved undgaa Krigsmoralens Fristelser?

Jeg kommer her til at omtale Krigsmoralens Mandsideal. Det er i vore Dage blevet falsk og forførende; det maa bekæmpes. Denne „Fandens Karl“, som Pigerne er saa forlibt i, er virkelig ikke længer noget værdigt Ideal. Fredsmoralens Mandsideal er det som en ædel, urørt Kvinde bærer i sig, eller en ung Moder ønsker at se, naar hun har sit Barn ved Brystet. — For Kvinden er det naturligt at tænke sig Manden eje en fin Natur, saa han ved hver Lejlighed tager Hensyn til hende og til alt hendes. Det højeste Mandsideal er det at vise Hensynsfuldhed, at bruge sin overlegne Kraft til at hjælpe de Svagere; ikke at tage ud sin Ret, naar det gør ondt eller skader — som i sin Overflod hellere lider Uret end gør Uret. — Dette Ideal skal dyrkes lige fra Barn af, saa var der mange, der frelstes. Da var der Mænd iblandt os! — Jeg vil ikke hermed have sagt, at der gaar saa mange Kvinder til Grunde, og saa megen Kvindelykke ødelægges, fordi Mandsidealet er galt stillet. Der er i Regelen slet intet. Det gamle passer ikke, det ny er ikke færdigt, saa derved forkludres alle Krav. — De kan nu til Dags se en Mand saa skrøbelig han være vil, saa faar han dog en Hustru! Idealet er ikke oppe, ikke virksomt. Det er paa Tide, at det sættes.

Jeg skal nu tale om Krigsmoralen i Ægteskabet. Den gør det ofte utaalelig for en Hustru at være Hustru. Det gør dem modløse, at Manden saaledes lægger hele sin Kraft i at sætte sig og sit i Forgrunden. Hvis man ikke har en modig Hustru, som f. Eks. jeg har saa faar vi ikke høre det. Har vi ikke modige, oprigtige Børn,

saa faar vi heller ikke høre det. Ingen er helt færdig med at opdrages, før Børnene tar sig af ham. Saaledes i det frie Liv, som ikke staar under Krigsmoralen; der faar man Sandheden at vide, og den trænger vi alle til.

Men jeg har jo glemt at omtale de unge Menneskers „Erobringer“, et af Krigsmoralens stærkeste, mandhaftigste Udslag. Der er faa unge Mænd til, som ikke ønsker at have den Fortjeneste at have gjort „Erobringer“. Jeg har begaaet mange Fejl, har været med paa meget galt; men „Erobringer“ har jeg aldrig befattet mig med, saa jeg har Ret til at paatale det. Jeg har altid talt med Kvinden som en Ligestillet; mine Forelskelser derefter. Men som ungt Menneske havde jeg Kammerater, som „erobrede“. Jeg har siden stærkt mistænkt dem for, at de løj. Det er vist ikke saa let, som man siger. Men det viser, hvor højt det staar i Pris at „erobre“ Kvinder. Og dog gælder det hver Gang et Menneskes Lykke og Værdighed.

Jeg forudsætter, at en hel Del af Eder har læst „Over Evne“, 2den Del. Kan I huske, hvordan jeg der skildrer Grubearbejdernes Liv? — Jeg tror, at vi der har Krigsmoralen i sin værste Skikkelse.

Det, som nu er hændet i Frankrig, hvor man ikke en Gang har bygget ordentlige Sikkerhedsredskaber i Gruberne, ikke beskyttet sig mod den kommende Ildsvaade, fordi det var for dyrt — saa der omkom mange, mange Mennesker —, det viser, at jeg ikke har skildret for sort. De, som behandlede sine Arbejdere saaledes tjente selv indtil 500 Procent paa deres Arbejde. Naar Krigsmoralen raser paa den Maade iblandt os, at vore Kræfter mindskes, vor Tro, vor Livsglæde mindskes, det er det største Tab, vi kan lide, meget, meget større end det, Krigen volder.

Jeg skal nu tage et andet Omraade frem: Handelen. De fleste af Jer kender kanske ikke, hvordan Kapitalindehavere ofte undertrykker og ødelægger de smaa Kolleger, som kæmper for Livet, — ligefrem æder dem. Kender I til, hvad Procenter mange Sagførere og Agenter forsyner sig med af fattige Folks Penge? Ofte er det Blodpenge; ti de ligesom udvælger deres Ejendom og venter paa den Dag, da de kan tage det altsammen. Jeg kender flere saadanne Tilfælde.

Nu er denne Praksis ganske vist indskrænket meget, og Sagførerstanden hæderligere; men der hænder slemme Ting endnu, som røber Krigsmoralen. Der var nylig en Sagfører hjemme, som skulde styre Formuen for en Kvinde. Han

styrede saadan, at hun tabte Halvdelen af den. Jeg spurgte ham da offentlig, om han ikke i alle Fald vilde give hende tilbage den Sum, han havde beregnet sig selv for at styre Formuen.

Nej, det vilde han ikke.

Saa stærkt raader Krigsmoralen endnu. Jeg tror ogsaa, at som Jorden er fordelt nu, saaledes nemlig at saa uendelig mange af dem, der arbejder med den, selv intet ejer, kan det i Længden ikke gaa. Der er Krigsmoral i det med. Men her gælder det om at finde, hvorledes man skal skaffe bedre Tilstande. Jeg maa her sige om de danske Socialdemokrater, at de er kommen vidt frem; ti de stormer ikke paa. De er en Undtagelse; det er ikke saadan i andre Lande, hvor de danner meget urolige Partier, ja sætter saa stærk Bevægelse, at hele Samfundet kommer i Fare. Der har vi atter Krigsmoralen!

Der er et Ord, jeg ynder, et Ord af Jesus: Det gaar ikke an at uddrive Belsebub ved Belsebub.

Men selv om det sker, som nu nylig ved Bombekastet i Spanien, — I maa ikke dømme nogen! Vi maa afsky en saadan Handling; men vi maa ikke dømme Gerningsmanden, før vi kender de Motiver, der har drevet ham.

De fleste af os ved ikke, hvad Spanien nu er for et Helvede. Der mishandles Tusinder af politiske Modstandere i Fængslerne, saa naar en eller anden springer frem med en Bombe og risikerer sit Liv for at faa sendt et Varsko frem til dem, som intet gjør for at hindre det, saa maa vi ikke dømme denne Mand. Tænker vi paa Rusland, og paa de store Uroligheder der, maa vi ikke dømme, — ti vi ved ikke, hvor stor Nøden og Fortvivlelsen er, hvor elendigt der er paa alle Omraader. Men lad os bestandig holde fast paa, at det er Krigsmoralens Skyld og, saa langt vi rækker, aldrig selv være med paa at uddrive Belsebub ved Belsebub.

Det er derfor, jeg vil have Kvinden med i Politik som i alt andet. Her er Jordskælv paa Jordskælv, her er fuldt af Hidsighed og Had. Vi trænger til en ny Magt, vi trænger til den milde Magt, som har lært sig Taalmod i Modgang og ofte i Undertrykkelse; den Magt, som har lært os at elske i Barnekamret, ved Sygesengen; den Magt, som kan holde Idealet fast, som Kvinden har holdt det i sin Svaghed, og har lært at tilgive, som hun kan tilgive, — vi trænger til hendes

Taalmod, Barmhjertighed og til hendes Klarsyn og Renhed i Følelsen.

Jeg forstaar ikke, at der er Mænd, som ikke vil have Hjælp, ikke ser sig om efter Hjælpen hos Kvinden. Det kommer vist af, at de har vænnet sig til at se falskt paa Kvinden, nemlig saaledes som Krigsmoralen bruger hende. De ser for lavt paa hende. Det er hende, som nu trænges, det er Fredsmoralen, som skal flytte ind i vort Liv med hende. Saadan staar det for mig, og for at minde om dette, er det, jeg har villet tale til Jer her i Dag.

I har nylig holdt et Valg i Danmark og I har set paa det — for at bruge et mildt Udtryk — ikke med Glæde. I har set hæderlige Mennesker fra begge Parter staa og underkende hverandre, omdigte og bagtale hverandre og gøre Nar af hverandre i timevis, og saa en hel Hoben, der har klappet og leet. Vælgerne lader begge Parter mødes og hidser dem paa hinanden som Kamphaner, medens de selv staar og morer sig.

I andre Lande har de forladt denne Fremgangsmaade.

Jeg vil nu bede om, at Kvinderne kan komme imellem og faa dette Skuespil endt. Lad hvert Parti holde Møde for sig! Hvis Kvinderne deltog i disse Møder, kom dette af sig selv, og Møderne forløb sømmeligere. Kvinden bringer noget med, som hedder milde Sæder. Der er mange, som mener, at det er det samme som vege Sæder. Nej, det er netop under de milde Sæder, at Kræfterne kan komme helt til Udfoldelse. De milde Sæder kræver agtbar Optræden, da kan det Rette faa Ørenlyd. Da først er Politiken bleven den opdragende Magt, som den skulde være.

I vil maaske mindes, at jeg har kaldt Politik: den højeste Form for Næstekærlighed. Jeg kan henvise til „Tora Parsberg“, naar jeg siger, at under denne Omsorg for andre er Politikerne selv blevet nok saa ukærlige. Men kommer Kvinden med, vil hun virke godt paa Mændene.

Men jeg dølger ikke, at saa maa Kvinden selv, den store Mængde af dem, blive andre end de nu er. Nu savner hun meget for at kunne komme helt med. Det gjorde Mændene ogsaa i sin Tid, da de fik Stemmeret. Med Ansvar vokser vi.

Men selv som det nu er, vil hendes Deltagelse hjælpe paa meget.

(Efter at være gaaet ned af Talerstolen, kom Bjørnson atter frem. Han sagde:)

Jeg har glemt noget, som jeg har at sige. Det er angaaende Lovgivningen, som nu i saa meget forfordeler Kvinden. En agtbar Kvinde har bedt mig at fortælle hendes Historie: Hun var 18 Aar gammel og forelsket i en Mand, som syntes hende kæk og attraaværdig. Andre advarede hende; men hun ænsede det ikke. De blev gifte og hun fik tre Børn. Det gik daarligt med Mandens Forretning, og saa vilde han skyde hende fra sig. Han foreslog Skilsmisse, men hun vægrede sig for Børnenes Skyld. Saa afsatte han hende i Huset — hun fik ikke Lov at ordne noget.

Der var ingen Lov som kunde hindre ham i at gøre det.

Fremdeles holdt hun fast for Børnenes Skyld. Da tog han Børnene fra hende og satte dem ud hos andre.

Der var ingen Lov, som kunde hindre ham i det.

Saa gav hun sig; mod at hun fik beholde det yngste Barn hos sig, indvilgede hun i Skilsmisse. Kort efter gik han Fallit, og da sendte han ogsaa de to andre Børn til hende. Nu er han gift med en Kone, som har Penge, og nu er hans Forretning paa Fode igen. Det mere hører ikke hid. Men jeg haaber, Kvinden snart maa komme til, saa Lovene kan blive retfærdigere.

Kilde

kvinfo.dk

Kildetype

Dokumentation på online medie

Tags

Kvindebevægelsen, Politisk tale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/bjoernstjerne-bjoernsons-tale-ved-dansk-kvindesamfunds-faellesmoede>